

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Jail craft of prison officers in post-authoritarian prisons: a comparative research in Belgium and the Netherlands

Pardon, L.R.

Citation

Pardon, L. R. (2026, May 28). *Jail craft of prison officers in post-authoritarian prisons: a comparative research in Belgium and the Netherlands*. Meijers-reeks. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4304449>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4304449>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Samenvatting (Summary in Dutch)

VAKMANSCHAP VAN GEÛNIFORMEERD PENITENTIAIR PERSONEEL IN POST-AUTORITAIRE GEVANGENISSEN

In de afgelopen decennia is het gevangeniswezen in West-Europa gekenmerkt door een verschuiving van klassieke, autoritaire detentiemodellen naar meer relationele en rechtengeoriënteerde benaderingen van strafuitvoering (Crewe, 2009; Liebling, 2011; van Zyl Smit & Snacken, 2009). Deze ontwikkeling heeft belangrijke implicaties voor de rol van geüniformeerd penitentiair personeel, die zich steeds vaker moeten positioneren op het snijvlak van controle en zorg, afstand en nabijheid, en formele regels versus discretionair handelen. Tegen deze achtergrond staat het concept *jail craft* centraal: een analytisch begrip dat verwijst naar het vakmanschap van gevangenisbewaarders in het omgaan met de complexiteit van het dagelijks gevangenisleven.

De literatuur toont aan dat *jail craft* ontstaat op het kruispunt van verschillende dimensies, waaronder beroepscultuur, emotionele arbeid, stigma (*taint*), institutionele inbedding en carcerale ruimte. Deze dimensies bieden samen inzicht in hoe bewaarders hun werkpraktijken ontwikkelen, onderhouden en voortdurend aanpassen. *Jail craft* kan daarbij niet worden gereduceerd tot louter technische vaardigheden of impliciete kennis. Zoals Sennett (2008) benadrukt, impliceert vakmanschap een intrinsieke motivatie om het werk goed te verrichten omwille van het werk zelf. In de context van gevangenisarbeid vertaalt dit zich in een vorm van professionaliteit die niet enkel gebaseerd is op competentie, maar ook op moreel oordeel, aanwezigheid en aanspreekbaarheid op de werkvloer en relationeel inzicht (Crawley, 2004; Crewe, 2009; Liebling, Price & Shefer, 2011).

Tegelijkertijd maakt de literatuur duidelijk dat *jail craft* geen individueel kenmerk is, maar een collectieve, cultureel ingebedde praktijk. Het wordt gevormd en overgedragen via gedeelde normen, informele regels en dagelijkse interacties tussen collega's. Gevangenisbewaarders leren hun vak niet primair via formele opleidingen, maar door samen te werken, ervaringen te delen en betekenis te geven aan situaties binnen de specifieke context van de gevangenis. In die zin functioneert *jail craft* als een vorm van professioneel erfgoed, dat tussen generaties wordt doorgegeven en voortdurend wordt herwerkt binnen institutionele grenzen.

Deze culturele dimensie sluit aan bij de literatuur over beroepscultuur van gevangenisbewaarders, waarin solidariteit, wantrouwen en moreel oordeel centrale elementen vormen (Crawley, 2004; Garrihy, 2023; Liebling,

2011). Cultuur biedt een interpretatief kader dat bepaalt wat als gepast, wenselijk of problematisch wordt beschouwd in het dagelijks handelen. Tegelijk kan deze cultuur ook beperkingen opleggen: coping mechanismen zoals emotionele distantie of cynisme kunnen reflectie en empathie ondermijnen, en zo het vakmanschap inperken.

Naast cultuur speelt ook de institutionele en ruimtelijke context een cruciale rol. De gevangenis is geen neutrale omgeving, maar een actieve structurerende kracht die bepaalt hoe werk wordt uitgevoerd. Bewaarders ontwikkelen een ruimtelijk bewustzijn dat hen toelaat om situaties te lezen, zich strategisch te positioneren en gepast te interveniëren. Deze dimensie sluit aan bij inzichten uit de carcerale geografie en het concept *proximity*, waarin wordt benadrukt hoe architectuur, zichtbaarheid en ontwerp de relationele mogelijkheden binnen detentie vormgeven (Jefferson & Gaborit, 2015; Moran et al., 2018).

De gevangeniscontext stelt bovendien hoge emotionele en psychologische eisen aan bewaarders. Onderzoek toont aan dat zij gebruikmaken van sociale en psychologische strategieën, zoals humor, distantie en collegiale solidariteit, om om te gaan met de spanningen die inherent zijn aan zorg binnen een context van dwang (Crawley, 2004b; Garrihy, 2021; Peacock et al., 2017). Hoewel deze strategieën van buitenaf soms worden geïnterpreteerd als onverschilligheid, vormen zij essentiële mechanismen om emotionele belasting te reguleren en professionele coherentie te behouden. Emotionele arbeid is dan ook een kerncomponent van *jail craft*: het stelt bewaarders in staat om kwetsbaarheid om te zetten in professioneel handelen en controle uit te oefenen zonder empathie volledig te verliezen. Tegelijkertijd is dit vakmanschap steeds ingebed in bredere institutionele structuren en machtsverhoudingen, zoals benadrukt in de literatuur over *embeddedness* (Lerman & Page, 2012).

Om deze thematiek empirisch te onderzoeken, werd een vergelijkend etnografisch onderzoek uitgevoerd, bestaande uit dertien maanden veldwerk in vier gevangenissen, twee in België en twee in Nederland, en aangevuld met 76 semigestructureerde interviews. Vanuit een kritisch-realistische benadering richt de analyse zich niet enkel op observeerbare praktijken, maar ook op de onderliggende mechanismen en structuren die deze praktijken mogelijk maken of begrenzen.

De empirische analyse van gevangeniswerk in België en Nederland laat zien dat deze theoretische inzichten zich op uiteenlopende wijze vertalen in de praktijk. Beroepsidentiteit van gevangenisbewaarders blijkt geen vaststaand gegeven, maar het resultaat van een voortdurende interactie tussen wetgeving, organisatorische structuren en culturele dynamieken. Wetgevende kaders bepalen formele taken en verantwoordelijkheden, terwijl organisatorische structuren, zoals personeelsmodellen en regimevormen, de concrete uitvoering daarvan sturen. Cultuur fungeert als filter dat deze formele kaders vertaalt naar dagelijkse praktijken en betekenisgeving.

De vergelijking tussen België en Nederland maakt duidelijk dat deze processen contextafhankelijk zijn. In Nederland leidt een sterke functiedif-

ferentiatie tot duidelijke scheidingen tussen beveiligingsgerichte en relationele rollen, wat de invulling van beroepsidentiteit structureert. In België daarentegen blijven deze rollen meer verweven, waarbij verschillen eerder voortkomen uit regimevormen (open versus gesloten instellingen) dan uit formele functiedifferentiatie. Deze variaties beïnvloeden hoe bewaarders hun rol interpreteren: in sterk gereguleerde en beveiligingsgerichte contexten wordt autoriteit vaker geassocieerd met controle en sanctionering, terwijl in meer relationele contexten meer nadruk ligt op interactie, onderhandeling en discretionair handelen.

Deze structurele en culturele verschillen hebben ook implicaties voor de emotionele belasting van het werk. De aard en intensiteit van psychologische druk variëren naargelang de positie van bewaarders binnen de inrichting. In sterk beveiligde contexten wordt vaker gebruikgemaakt van emotionele distantie en desensitisatie, terwijl in meer open en relationele settings bewaarders intensiever betrokken zijn bij interacties met gedetineerde personen. In Nederland worden bovendien spanningen zichtbaar tussen verschillende functiegroepen, waarbij uiteenlopende visies op 'goed gevangeniswerk' leiden tot spanningen en sociale scheidingslijnen tussen teams.

De institutionele context speelt hierbij een bepalende rol. Sterk restrictieve en bureaucratische settings leiden tot vervreemding en een uitholling van professionele identiteit. In extreme gevallen kan de nadruk op administratieve processen en gestandaardiseerde evaluaties leiden tot een verlies van betekenisgeving in het werk, waarbij bewaarders zich gereduceerd voelen tot uitvoerders van procedures in plaats van dragers van professionele kennis en ervaring.

Een centraal concept dat deze dynamieken verder verdiept, is *proximity*. Nabijheid blijkt geen statische of louter fysieke conditie, maar een dynamisch en relationeel fenomeen dat wordt gevormd door institutionele keuzes, ruimtelijke configuraties en dagelijkse praktijken. In sommige contexten leidt fysieke nabijheid niet noodzakelijk tot relationele betrokkenheid, terwijl in andere settings nabijheid juist een fundament vormt voor vertrouwen en informele vormen van gezag. Nabijheid kan zowel verbindend als vervreemdend werken, afhankelijk van hoe zij institutioneel wordt georganiseerd en beleefd.

De analyse toont aan dat nabijheid nauw verbonden is met de uitoefening van autoriteit. In contexten waar bewaarders actief participeren in het dagelijks leven van gedetineerde personen, ontstaat een vorm van relationele autoriteit die gebaseerd is op wederzijds begrip en erkenning. In meer gescheiden en technologisch gemedieerde omgevingen wordt autoriteit eerder uitgeoefend via afstand, controle en procedurele helderheid. Beide vormen brengen specifieke spanningen en beperkingen met zich mee.

Overkoepelend laat deze studie zien dat gevangeniswerk niet enkel begrepen kan worden in termen van formele taken of beleidsdoelstellingen, maar vooral als een praktijk waarin vakmanschap, identiteit en ruimte voortdurend met elkaar verweven zijn. *Jail craft* verwijst daarbij naar het

vermogen van bewaarders om macht, emotie en onzekerheid te hanteren op een manier die zowel veiligheid als menselijke waardigheid waarborgt. Het omvat het inschatten van situaties, het balanceren tussen ingrijpen en terughoudendheid, en het aanvoelen van de affectieve dynamiek van de gevangenisomgeving.

Deze bevindingen benadrukken dat beleidsmatige hervormingen in het gevangeniswezen niet los kunnen worden gezien van de dagelijkse praktijk van eerstelijnswerkers. Wetgeving en organisatie kunnen richting geven, maar het is in de interactie tussen structuur, cultuur en ruimte dat gevangeniswerk daadwerkelijk vorm krijgt. Indien deze dimensies niet in evenwicht worden gebracht, dreigt een uitholling van zowel professioneel vakmanschap als institutionele legitimiteit. De centrale uitdaging voor hedendaagse gevangenisystemen ligt dan ook in het ontwikkelen van kaders die zowel procedurele consistentie als relationele betrokkenheid mogelijk maken, en zo ruimte bieden voor het voortbestaan en de ontwikkeling van *jail craft* als kern van professioneel gevangeniswerk.

In dit verband maakt het onderzoek bovendien duidelijk dat *jail craft* niet louter een individuele competentie is, maar afhankelijk is van toegang tot bepaalde structurele en culturele voorwaarden. Vakmanschap ontstaat en wordt onderhouden binnen sociale netwerken van collega's, door informele kennisoverdracht en gedeelde ervaringen, maar staat tegelijk onder druk door veranderingen zoals personeelstekorten, verhoogde administratieve lasten en de afname van ervaren personeel.

Tot slot toont deze studie aan dat het werk van gevangenisbewaarders niet enkel begrepen kan worden in termen van wat zij doen, maar vooral in termen van hoe zij dit doen binnen specifieke institutionele omstandigheden. *Jail craft* verwijst daarmee naar het vermogen om macht, emotie en onzekerheid zodanig te hanteren dat zowel veiligheid als menselijke waardigheid behouden blijven. Door de dagelijkse praktijken van gevangenisbewaarders centraal te stellen, draagt deze dissertatie bij aan een meer genuanceerd en empirisch onderbouwd begrip van hedendaags gevangeniswerk en de rol van geüniformeerd penitentiair personeel binnen post-autoritaire gevangenissen.